

Wstęp

Rachunkowość jest specyficznym językiem biznesu. Opanowanie zasad rachunkowości pozwala nie tylko ewidencjonować operacje gospodarcze, ale i tworzyć sprawozdania finansowe zgodne z Międzynarodowymi Standardami Rachunkowości/Międzynarodowymi Standardami Sprawozdawczości Finansowej oraz je analizować.

W poniższej publikacji zaprezentowano wybrane zagadnienia z rachunkowości podmiotów gospodarczych. Uwzględniono MSR i MSSF oraz przepisy krajowe. Praca ta zawiera przykłady, pytania testowe i zadania, które mogą być wykorzystane na ćwiczeniach.

Rachunkowość jest kojarzona z niezrozumiałym zapisem, kolumnami i rubrykami liczb. Tymczasem jest ona systemem, który oprócz dokumentacji, dekretacji i ewidencji zdarzeń mających wpływ na podmiot, gromadzi i dostarcza informacje niezbędne dla zarządzających, akcjonariuszy, inwestorów, banków itp.

Opanowanie techniki rachunkowości i poznanie zasad tak naprawdę „otwiera drzwi” do świata finansów firm, daje możliwości analizy danych, weryfikacji, planowania działalności.

Sprawozdania finansowe prezentują sytuację podmiotu i stają się podstawowym materiałem źródłowym analizy finansowej. W związku z tym muszą być sporządzone rzetelnie i zgodnie z zasadą prawdziwego i wiernego obrazu. Nie dopuszczalne jest więc wprowadzenie w błąd użytkowników sprawozdań finansowych.

Umiejętne czytanie, przetwarzanie, analiza sprawozdań finansowych przez menedżerów pozwala ustalić przyczyny niekorzystnych zmian i umożliwia planowanie wyników i przepływów.

Należy pamiętać, iż „zapis podwójny” nie jest celem sam w sobie. Jest to porządek ewidencyjny umożliwiający zaprezentowanie informacji w sposób przyjęty i zaakceptowany, który umożliwi podjęcie trafnych decyzji. Najważniejsze

jest, związku z powyższym, umiejętne interpretowanie zapisów, sald, wyników, treści sprawozdań finansowych – tworzenie sprawozdań i ich „czytanie”.

Książka ta może być wykorzystywana przez studentów uczelni ekonomicznych.

W rozdziale 1 zaprezentowano zakres i zasady rachunkowości. Wskazano na znaczenie bilansu i związku bilansu z operacjami gospodarczymi. Sklasyfikowano konta i zdefiniowano plan kont oraz przedstawiono możliwości dzielenia i łączenia kont.

Rozdział 2 dotyczy sposobów wyceny majątku, kapitałów i zobowiązań oraz inwentaryzacji. Zdefiniowano podstawowe pojęcia rachunkowości w oparciu o MSR i MSSF.

W rozdziale 3 zaprezentowano ewidencję obrotu zapasami. Wskazano na metody poprawiania błędów i ujmowania reklamacji.

W rozdziale 4 dokonano podziału rozrachunków i wskazano na zasady ich ewidencji. Przedstawiono również ewidencję i wycenę obrotu wekslowego.

W rozdziale 5 zajęto się problematyką przychodów, kosztów. Dokonano podziału tych kategorii w różnych układach. Przedstawiono dwa rachunki kosztów i cel ich tworzenia. Wprowadzono w zagadnienia kalkulacji kosztów.

Rozdział 6 dotyczy sprawozdawczości i wybranych elementów analizy finansowej. Wskazano na wymagania, w tym zakresie, Międzynarodowych Standardów Rachunkowości i Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej.

Rozdziały i poszczególne wykłady oraz zadania zostały przetłumaczone na język angielski, aby w ten sposób przybliżyć polskim studentom międzynarodowy język rachunkowości i ułatwić dostęp do literatury studentom anglojęzycznym.

Pragnę podziękować, za pomoc w tłumaczeniach wykładów i zadań, Państwu Magdalenie i Ianowi Anderson.

Dziękuję również **Agnieszce Patkowskiej** za porady i pomoc w przetłumaczeniu niektórych fragmentów pracy.

Zachęcam do studiowania rachunkowości!

Jolanta Gadawska

Istota rachunkowości, zasady, podstawowe definicje, funkcjonowanie kont

1.1. Zakres, przedmiot i podmiot rachunkowości, zasady rachunkowości

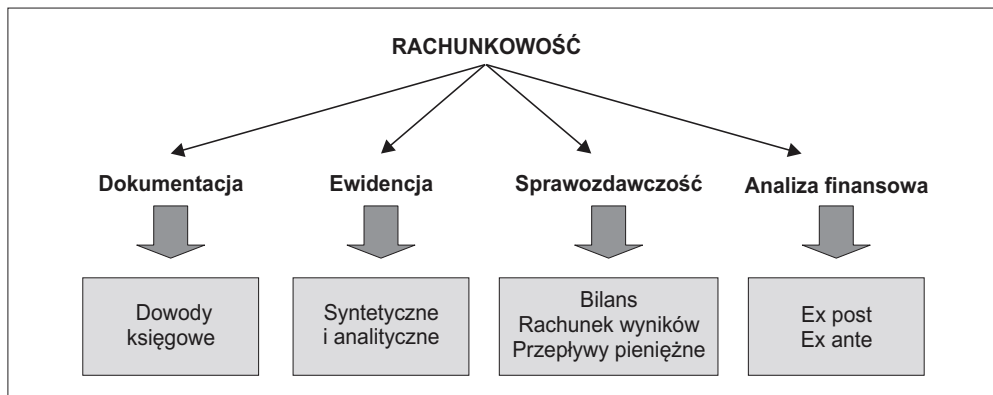
Rachunkowość jest to system gromadzenia, rejestracji, przetwarzania i prezentacji informacji gospodarczych. Podstawowym celem rachunkowości jest dostarczenie prawdziwego i rzetelnego obrazu sytuacji majątkowej i finansowej podmiotu gospodarczego.

Rachunkowość jest to system gromadzenia (dokumentacji), rejestracji (operacji – zdarzeń gospodarczych), weryfikacji (rozliczania i kalkulacji kosztów, wyników), prezentacji informacji (w formie sprawozdań finansowych). Rachunkowość, w tym sprawozdawczość, dostarcza informacji przede wszystkim zarządowi, inwestorom, bankom, wierzycielom i organom podatkowym. Dlatego też wyodrębnia się rachunkowość zarządczą, podatkową i finansową. Należy przy tym pamiętać, że sprawozdania finansowe powinny być rzetelne, kompletne, przejrzyste¹.

Finansowe informacje są wykorzystywane przez zarządzających, inwestorów, organy podatkowe, innych decydentów podejmujących decyzje związane z alokacją kapitału.

Istnieje kilka działów rachunkowości, takich jak: księgowość, kalkulacja, sprawozdawczość, analiza.

¹ Założenia koncepcyjne MSR/MSSF oraz T. Kiziukiewicz, *Rachunkowość...* i inne.

Rysunek 1. Części rachunkowości

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przepisów i standardów.

Rachunkowość obejmuje:

- Zasady rachunkowości, politykę rachunkowości.
- Ewidencję operacji gospodarczych na podstawie dowodów księgowych.
- Wycenę aktywów i pasywów oraz ustalanie wyniku finansowego.
- Inwentaryzację.
- Sprawozdawczość finansową.
- Badanie i ogłaszanie sprawozdań.
- Przechowywanie dokumentacji².

Przedmiotem rachunkowości jest każde zdarzenie gospodarcze wyrażone w mierniku pieniężnym i wpływające na zmianę sytuacji podmiotu gospodarczego, jego zasoby i wyniki.

Z działalnością podmiotu związane są **zdarzenia gospodarcze**. Zdarzenia wpływające na zmianę stanu majątku, kapitałów, przychodów, kosztów nazywają się **operacjami gospodarczymi**. Przykładem zdarzenia gospodarczego, które nie jest operacją gospodarczą jest wysłanie oferty, podpisanie umowy. Przykładem operacji gospodarczej jest zakup towaru, sprzedaż wyrobów gotowych, naliczenie wynagrodzeń, zapłata podatku.

Podmiotem rachunkowości są wszystkie jednostki gospodarcze, które prowadzą księgi rachunkowe. Podmiotem mogą być osoby fizyczne, spółki kapitałowe i osobowe, banki, jednostki budżetowe. W ustawie o rachunkowości z dnia 29 września 1994 r. (ze zmianami) art. 2 wymieniono podmioty zobligowane do prowadzenia pełnej księgowości (zgodnie z polskimi przepisami).

² Ustawa o rachunkowości z 29 września 1994 r. ze zm.

Księgi rachunkowe składają się z:

- a) dziennika (w którym są zapisy chronologiczne operacji gospodarczych potwierdzonych dokumentami),
- b) księgi głównej (zapisy wartościowe na kontach syntetycznych zgodnie z zasadą podwójnego zapisu),
- c) ksiąg pomocniczych (zapisy na kontach analitycznych–szczegółowych zgodnie z zasadą zapisu powtórzonego),
- d) zestawienia obrotów i sald kont syntetycznych (bilans próbny) i analitycznych,
- e) inwentarza³.

Podstawą zapisów w księgach rachunkowych są **dowody księgowy**. Dokumenty dotyczą zdarzeń gospodarczych (są pojęciem szerszym), a dowody księgowy dotyczą tylko operacji gospodarczych. Przykładem dowodów są: Fa VAT, weksle, dokumenty magazynowe Pz, Wz i również polecenie księgowania PK, RK – raport kasowy, LP – lista płac.

Dowody muszą zawierać wszystkie niezbędne informacje, np. dane dostawcy, odbiorcy, przedmiot operacji, kwotę operacji, podpisy osób odpowiedzialnych i muszą być sporządzone rzetelnie.

Podział dowodów wg zasobów i transakcji, których dotyczą:

- magazynowe (Pz – przychód zewnętrzny, Wz – wydanie na zewnątrz, Rw – zużycie, Pw – przyjęcie z produkcji),
- kasowe (KP – kasa przyjmie, KW – kasa wypłaci, RK – raport kasowy),
- rozrachunkowe (Fa VAT, weksel, LP – lista płac),
- rozliczeniowe (PK – polecenie księgowania, WB – wyciąg bankowy),
- majątkowe (OT – otrzymanie środka trwałego, PT – przekazanie środka, LT – likwidacja środka).

Dowody księgowy mogą być podzielone na:

- pojedyncze/zbiorcze,
- pierwotne/wtórne,
- własne/obce,
- niekorygujące/korygujące,
- wewnętrzne/zewnętrzne⁴.

W rachunkowości używa się niekiedy zamiennie słowa dokument księgowy i dowód księgowy. Przykładem dokumentów pojedynczych jest KP, KW. Dokumentami zbiorczymi są RK, PK. Własnym dowodem jest Fa VAT sprzedaży (wystawiona przez naszą jednostkę) – będzie ona również dokumentem zewnętrznym. Weksle obce są dokumentem obcym, zewnętrznym, a PK jest często dokumentem korygującym. Oczywiście Fa VAT korekta (zakupu) będzie dokumen-

³ Ustawa o rachunkowości art. 13.

⁴ Ustawa o rachunkowości art. 20.

tem obcym, zewnętrznym, korygującym. Z kolei wszystkie dokumenty magazynowe są dowodami wewnętrznymi.

Wartości w dowodach nie mogą być poprawiane przez zamazywanie. W dowodach wewnętrznych można poprawić błąd rachunkowy przez skreślenie (data i parafka). Błędy w dowodach zewnętrznych poprawiane są przez wystawianie dokumentów korygujących (not korygujących lub faktur korygujących)⁵.

Podstawowe zasady rachunkowości i sprawozdawczości finansowej (merytoryczne):

- prawdziwego i wiernego obrazu rzeczywistości w sprawozdawczości (nadrzędna),
- ostrożnej wyceny, ostrożności,
- memoriału (memoriałowa),
- współmierności,
- kontynuacji działalności,
- zasada ciągłości,
- zasada istotności,
- zasada wyższości treści nad formą,
- zasada periodyzacji⁶.

Zasady zaprezentowano w Założeniach koncepcyjnych MSR/MSSR, w MSR 1 *Prezentacja sprawozdań* i w art. 4–8 ustawy o rachunkowości.

Przy sporządzaniu sprawozdania finansowego kierownictwo jednostki dokonuje oceny zdolności jednostki do **kontynuowania działalności**. Sprawozdanie finansowe sporządza się przy założeniu kontynuacji działalności. Jeżeli w trakcie dokonywania oceny kierownictwo świadome jest występowania istotnej niepewności dotyczącej zdarzeń lub okoliczności, które nasuwają poważne wątpliwości, co do zdolności jednostki do kontynuowania działalności, kierownictwo ujawnia istnienie takiej niepewności.

Jednostka gospodarcza sporządza swoje sprawozdania finansowe, z wyjątkiem rachunku przepływów pieniężnych, zgodnie z **zasadą memoriału**. W księgach rachunkowych oraz sprawozdaniu finansowym ujęte zostają operacje gospodarcze dotyczące danego okresu. W księgach jednostki należy ująć wszystkie osiągnięte przychody i obciążające ją koszty dotyczące danego roku obrotowego, niezależnie od terminu ich spłaty.

Zgodnie z **zasadą ciągłość prezentacji**, sposób prezentacji i grupowania pozycji sprawozdań finansowych utrzymuje się w niezmienionej formie w kolejnych okresach.

Zgodnie z **zasadą istotności i agregowania** każdą istotną kategorię podobnych pozycji prezentuje się w sprawozdaniu finansowym oddzielnie. Pozycje,

⁵ Ustawa o rachunkowości.

⁶ Założenia koncepcyjne MSSF.

których charakter lub funkcja są odmienne, prezentuje się oddzielnie, chyba że są nieistotne.

Nie kompensuje się aktywów i zobowiązań oraz przychodów i kosztów, chyba że jest to wymagane lub dopuszczone przez standard lub interpretację⁷.

Zasady techniczne (związane z techniką zapisu i prezentacji pozycji):

- **zasada równowagi bilansowej (Aktywa = Pasywa)**,
- **zasada podwójnego zapisu** (każdą operację księgujemy na co najmniej dwóch kontach, po przeciwnych stronach, tę samą wartość),
- **zasada zapisu powtórnego** (zapis na koncie szczegółowym powtórzony jest zgodnie z zapisem na koncie syntetycznym),
- **zasada periodyzacji** (równe przedziały czasowe dla różnych sprawozdań).

Podwójny zapis jest podstawą prawidłowości ewidencji i jest „sercem” współczesnej rachunkowości. System ten dotyczy dokonywania co najmniej dwóch zapisów dla każdej operacji, tj. debetowego na jednym koncie księgowym oraz kredytowego na drugim koncie. Tego rodzaju system po raz pierwszy został wprowadzony w średniowiecznej Europie (we Włoszech). Istnieją przypuszczenia, że początki systemu podwójnego powinny być datowane na lata antycznego Rzymu czy Grecji⁸.

Poszczególne pozycje majątku i kapitałów mogą być klasyfikowane według ich charakteru czy funkcji w działalności danego podmiotu. Celem jest przedstawienie informacji w jak najbardziej przydatny sposób dla jej użytkowników podczas podejmowania ekonomicznych decyzji⁹.

Podstawowe definicje:

- **Aktywa** – majątek jednostki gospodarczej.
- **Pasywa** – źródła finansowania majątku.
- **Konto księgowe** – urządzenie księgowe do ewidencji operacji gospodarczych, składające się z nazwy lub numeru konta dwóch stron Debet (Dt) i Kredyt (Ct).
- **Operacja gospodarcza** – zdarzenie gospodarcze powodujące zmiany w majątku, w kapitałach lub zobowiązaniach.
- **Majątek trwały (aktywa trwałe)** jest to majątek o wysokiej wartości i niskiej płynności. Aktywa trwałe nie zużywają się całkowicie w jednym cyklu produkcyjnym, są w posiadaniu danej jednostki gospodarczej przez dłuższy czas (dłużej niż rok).

⁷ Założenia koncepcyjne MSR/MSSR, w MSR 1 i w art. 4–8 ustawy o rachunkowości.

⁸ Literatura przedmiotu.

⁹ Założenia koncepcyjne MSR/MSSF.

W skład aktywów trwałych wchodzi:

- Wartości niematerialne i prawne (patenty, licencje, prawa autorskie, know-how, goodwill).
- Rzeczowe aktywa trwałe (środki trwałe – budynki, budowle, grunty, maszyny, urządzenia, środki transportu, wyposażenie; środki trwałe w budowie).
- Należności długoterminowe (powyżej 1 roku, w tym udzielone pożyczki).
- Długoterminowe aktywa finansowe (inwestycje długoterminowe, nieruchomości i wartości niematerialne nabyte w celach spekulacyjnych).

Aktywa obrotowe są to składniki majątku o mniejszej wartości i wyższej płynności niż aktywa trwałe.

Do aktywów obrotowych zalicza się:

- zapasy,
- należności krótkoterminowe,
- krótkoterminowe inwestycje (papiery wartościowe krótkoterminowe i inne aktywa finansowe, inne środki pieniężne – czeki obce, weksle obce, środki pieniężne w banku i kasie).

Pasywa dzielone są na:

- Kapitały własne,
- Zobowiązania i rezerwy.

Kapitały własne to przede wszystkim:

- kapitał podstawowy,
- kapitały uzupełniające,
- kapitał z aktualizacji wyceny,
- niepodzielony wynik finansowy roku poprzedniego,
- wynik finansowy roku obecnego¹⁰.

Kapitałem podstawowym jest kapitał akcyjny w SA, kapitał udziałowy w Sp. z o.o., kapitał zasobowy w spółdzielni itd. Kapitał uzupełniający to np. kapitał rezerwowy tworzony z zysku do podziału (jest zabezpieczeniem na wypadek powstania w przyszłości strat netto), kapitał z aktualizacji wyceny tworzony jest w momencie przeszacowania wartości majątku trwałego w górę.

Zobowiązania (obce źródła finansowania majątku) są to kapitały obce, które można podzielić na długoterminowe i krótkoterminowe. Zobowiązania długoterminowe są to kredyty, pożyczki, zobowiązania wekslowe. Zobowiązania krótkoterminowe są to zobowiązania wobec dostawców tytułu zakupu towarów, usług, materiałów, zobowiązania wobec ZUS-u, US, zobowiązania wobec pracowników.

Rezerwy są to przyszłe, prawdopodobne zobowiązania lub straty, których wartość należy wiarygodnie oszacować.

¹⁰ Ustawa o rachunkowości z 1994 r. po nowelizacji.